

Az erdélyi részekből elszármazott magyarhoni örömeny nemes családok egyik legjelesbikének: az erzsébetvárosi Lukács családnak egyik ugyancsak legkiválóbb ivadékát mutathatjuk be ezen alkalommal Lukács Móricz, a Kisfaludy-társaság volt elnökének nemes, komoly alakjában, — oly fér-

fűt, kinek a magyar közélet legelső vezérférfiaival, a maga korában folyton benső és bizalmas, irodalmi, tudományos és politikai érintkezése volt.

Hosszú sorát a nemzeti ébredés, a negyvennyolezadiki mozgalmas korszak, a külföldi emigráció, s a helyreállított alkotmányos élet döntő tényezőinek kellene és lehetne felsorolnunk, ha teljesen hű képét akarnók adni azon előkelő pozíciónak, melyet e kitűnőségünk nem egy irányban elfoglalt, daczára a valóban páratlan szerénység- és önzetlenségnek, mondhatnók folytonos, hazafiúi önfeláldozásnak, melylyel egész nyilvános pályáján sikerült neki magas képzettségét s elsőrangú tehetségeit a közügyek érdekében akként érvényesíteni, hogy a mellett saját személyét ritka igénynélküliséggel másodsorba helyezze ott és akkor is, a hol s a mikor bizvást első lehetett volna. Szóval nem egy közéleti akciója eredményéről talán így szólhatott volna önmagában, a magyar népdallal: „Én ültettem a rózsafát, — más szedi le a rózsáját!“ ...

Részint baráti viszony, részint a hazafiúi, társadalmi s nemzeti nagy munkában vállvetve folytatott együttműködésnek szintén benső bizalmat követelő viszonya fűzte Lukács Móriczot, mint érintettük, a legünnepeltebb magyar politikusokhoz és irodalmi tekintélyekhez; kik közül egy életrajzi vázlat kimért teréhez arányosítva, elég legyen egyszerűen rámutatnunk oly kimagasló ve-

zérferfiak neveire, minők voltak e század derekán: egy Séchenyi, Kossuth, Deák, gróf Batthyány Lajos és Kázmér, báró Wesselényi, gróf Dessewffy Aurél, báró Eötvös József, Vörösmarty, gróf Teleky László, báró Jósika Miklós, Lónyay Menyhért, Szalay, Csengery, Trefort, Szemere, Klauzál, Bajza, Toldy, Szentkirályi, báró Kemény Zsigmond, Vukovics Sebő, Perczel Mór és mások.

Lukács Móricz magasműveltségű, világlátott, nemeskeblű férfiú volt; 1812. szeptember 5-én született Pesten. Atyjának Temesmegyében, Bresztováczon volt birtoka. Lukács Gergelynek hívták, s családja Erzsébetvárosról (Erdélyről) származott a tulajdonképeni Magyarországba. Anyja pesti születésű, előkelő műveltségű nő volt; családi nevén: Hilf Róza, egy fővárosi nyugalmasított őrnagy leánya.

Összes iskoláit magántanulás útján végezte. Már mint serdülő gyermek sokat utazott, nevelője kíséretében főleg Ausztriában, Szászországban, Poroszországban. A németen kívül birta a latin, olasz, francia, angol és spanyol nyelvet is; 1829—30-ban lépett föl a sajtó terén; 1831-ben Krassóvármegyében tiszteletbeli aljegyző, Temes-Csanád- és Csongrád-megyékben pedig táblabíró lett. Később Pestre költözvén, Pestmegyének lett tiszteletbeli aljegyzője, s ezen állásában maradt egész 1836-ig.

Azontúl az irodalmi és tudományos működésnek élt, a nélkül azonban, hogy kenyérkeresetből lépett volna e térre, a mint hogy független anyagi helyzeténél fogva nem is volt arra ráutalva. Már 1842-ben a Kisfaludy-társaság tagjává választotta őt szépirodalmi működésének méltánylásául, — s élte alkonyán az elhunyt Toldy Ferencz után e társaság elnökévé is lett.

A mi viszonyát az akadémiához illeti, az még korábbi, mint Kisfaludy-társasági tagsága. Lukács már 1839-ben, tehát huszónhét éves korában akadémiai levelező taggá választatott, s mint ilyen Szalay Lászlót, mint jegyzőt többször helyettesítette akadályoztatása esetén; 1858-ban pedig az akadémia tiszteleti tagjává választatott. A forradalom után több évet töltvén a külföldön, nevezetesen a magyar emigráció tagjainak körében, be-

utazta Olasz-, Spanyol- és Franciaországot, s Rómában föltött napjainak emlékeül egy tanulmányt is irt az örök város régi történetének hitelessége- és eredetéről.

Azon időszakban, majd később bekövetkezett nősülése után beutazta Belgiumot, Angliát, Svájcot, mindenütt tanulmányozván az illető államok jelenét és multját. Mondhatni Oroszországot, s a skandináv államokat kivéve, egész Európát közvetlen és figyelmes szemléletből ismerte. Mint az augsburgi „Allgemeine Zeitung“ magyarhoni levelezője, a legnehezebb viszonyok között, nagy szolgálatokat tett a nemzeti ügynek, a külfölddel szemben.

Egész élettörténetét, egyéniségének plasztikai jellemrajzát, nyilvános pályafutásának sokoldalú hatását ecsetelnünk nem lehetséges ily szűk keretben, — de másrészt Lukács neve a mozgalmas korról, és annak szereplő egyéniségeivel különben is annyira összeforrt, hogy az általános magyar irodalom- és politikai történet az ő tehetséges és ügybuzgó közreműködésének, közéletünk különböző ágaiban is kénytelen lesz a nemzeti hála elismerésével adózni. Csak azon rövid hivataloskodását kell még megemlítenünk, melyet az 1848. évben vállalt, midőn a legelső parlamenti kormány földművelés-ipar- és kereskedelmi miniszterének: Klauzál Gábornak, s a melléje államtitkáruul kinevezett: Trefort Ágostonnak felhívására ezen miniszteriumban az elnöki titkárságot, miniszteri tanácsosi ranggal, elvállalta s azon év végeig vezette.

Közvetlen hivatali főnöke: Trefort, ki az akademiában annak idején emlékbeszédet tartott az elhunyt Lukács Moricz fölött, eképpen nyilatkozik felőle: „Kevés ember felelt meg 1848-ban a benne helyezett várakozásnak oly mértékben, mint Lukács Móríc. Pontos, lelkiismeretes, szorgalmas, mindenki iránt előzékeny, szeretetreméltó tisztviselő volt. Szabatosan, gyorsan, s alaposan dolgozott, s ha az 1849-iki események nem jönnek közbe, s Magyarország az 1848-iki alapokon fejlődhetett volna, Lukács a legkitünőbb tisztviselő lett s maradt volna; mert nemcsak gépies ügyességgel vezette a reá bízott osztályt, hanem tanulmányozta és ismerte volna itthon és külföldön a hozzá tartozó szakokat.“

Szemere Bertalan, a párizsi száműzetésében írt Naplójában a többi közt ily szavakkal jellemzi Lukácsot: „Sok különössége van és mégis szeretetre legméltóbb ember. Azon egyéniségek közé tartozik, a kiket igen érdekes tanulmányozni; tele látszik lenni ellenmondással és mégis egy egész, egy teljesen következetes jellem. Az ember azt hinné, egészen ismeri és mindig új oldalról mutatkozik, folyvást változva, de sohasem tagadva azt, a mi jellemében az alapszín“ ...

Ezekután néhány szót még élete végéről! Lukács Móricz az 1881. év őszén halt meg Budapesten; holtteste a kerepesi temetőben történt beszertelés után, végakaratahoz híven, Meránba szállíttatott, s az ott elhunyt neje mellé temettetett el. Végrendeletében vagyona jó részét tudományos, irodalmi és jótékony célokra hagyta. Nevezetesen az akademiának húszezer forintot, a Kisfaludy-társaságnak pedig tízezeret hagyott, a neje: szül. Birly Krisztina nevét viselő pályadíjakra.

Mint a magánélet emberének a szigorú köteleltség-érzet, a családi szellem és önfeláldozás ritka szép vonásai tündöklének előkelő, ideális jellemében; a minek évek hosszú során keresztül, úgy édes anyja, mint később neje betegségének szomorú éveiben adta legszebb, mondhatni példányszerű tanújeleit, övének lankadást nem ismerő, gyöngéd és szeretetteljes ápolása által. — Gyulai Pál azon korrajzszerű életleírásban, melyben Lukács Móricznak köz- és magánéleti jellemképét adja, a „Budapesti Szemle“ egyik közelebről megjelent kötetének élén, így végzi be kegyeletes emlékezéseit: „Mint író és a közélet emberét kortársai közül fölülmúlhatták és fölül is múlták többen, de mint fiút, barátot, férjet és nemes szívű férfiút aligha. Ő leginkább azt tűzte ki élete föladataul és híven meg is oldotta!“

Sz. K.

Az örmény asszony gyásza.

— Pátkánián Ráfáel. —

Aludj, aludj fiam, szivem vigasztalója;
Keserves hangon mondom el: anyádnak mi a buja.
Bölcsöd' kezemmel ringatom, s elhalmozlak csókokkal;
Legyen hosszú az életed, légy áldva sok napokkal!
Zárd le szemed, mely elbűvöl; úgy fénylik és úgy csillog,
Mint a derült ég boltívén az esthajnali csillag.
Úgy éget, mint a tűzparázs szemed minden sugára, —
Anyád sorsát beszélem el: — figyelj anyád szavára!
Atyád az ifjú, és erős, — munkára termett gazda
Igába fogta ökreit, hogy földjeit fölszántsa:
Dalolva jár, kel, fel s alá, édes hangon dalolva, —
Az arcza még is oly komor, és szemei kisírva.
Kérem: mi bánatod lehet? miért a könny, a sírás?
Hisz gazdaságunk rendezett, s bőven lesz rajt' az áldás,
Jól lesznek szántva földjeid, — és szépen boronálva.
Im futva futnak ökreid munkára készen állva.
A nap alig hogy lehalad, te visszatérsz körünkbe,
Zánán örvendve fut eléd, s forrón ölel keblére....
Szememnek fénye, drága nôm! munkám nem ér ma véget,
Ugy érzem, hogy szép ökreim nem lesznek az enyéme.
Holttestem mellett fognak ôk görnyedve elmaradni.
Ki fojja majd szegényeket estére megitatni?...
S a sejtelem beteljesült, még az nap délutánján,
Zaj hallszik itt, zaj hallszik ott, az útcákat bejárván.
A rossz hír egyre terjedez, és sujt futó villámként;
Siessünk a mezôre ki, — megtudni hogy mi történt?
S ôh ádáz véjzet! borzadály, — mi tünik föl szemünkbe?
Atyád holtteste, véresen a földön elterülve.
Egy nyíl, — szivét sebezte meg, a gyilkos azt találta,
A szenvedés, mit érezek, egész valóm' megrázta.
Szemem kutat minden felé, a tettest hol találom?
S a marha-tolvaj Ezitét egy fa mögött ott látom...
Aludj el hát kedves fiam hamar, hogy nagyra nőjjél,
S mire most nagy szükségünk van, --- erôre szert tehessél.
Atyádnak földjét, ökreit tartsd hiven emlékedbe,
Az eke szarvát, boronát majd te veszed kezvedbe...

És szántani, — ha nagy leszel, — kiszállsz a földeidre,
S hozol anyádnak válladon búzát kötött kévékbe.
De nem! — előbb gázoljad át az Araxes folyóját,
Keress a gyilkos Ezitét, az ökrök elrablóját.
Vond számadásra mindenért, s úgy térj vissza anyádhoz,
E gondolat — előre is — nekem vigasztalást hoz.
Vedd vissza a sajátodat, elrablott vagyonunkat.
Szerezz sebünkre balzsamot, — enyhítsed bánatunkat.
Majd édes hangon énekelj, s dalolva építs házat, —
Mikor leszel felnőve már? hogy végezhesd munkádat.
És most aludj el gyermekem; aludjál drága kincsem!
Minden reményem benned él: kívüled senkim sincsen!

Simay Gergely.

Az utolsó örmény király.*)

Kegyedikes emlékünnepre gyűltek össze a mult év utolsó napjainak egyikén a Párisban élő örmények. Ötszáz éves emlékezetét ünnepelték meg az utolsó örmény király, lusignani VI. Leo 1393-ban történt elhunytának. Elzarándokoltak Sz. Denisbe, a híres apátsági székes-egyházba, a hol a francia uralkodók hamvai is nyugosznak s megható beszédek tartottak az utolsó örmény király síremléke fölött...

1365-ben foglalta el VI. Leo őseinek trónját. Jó lelkű, szelid erkölcsű uralkodó volt, de a bel- és külviszályok szakadatlan lánczolata egy pillanatnyi nyugalommat sem engedett számára. Vitéz hadvezére, Lipárit győzedelmet aratott a Ciliciába tört egyiptomi muszlimanok fölött, de a hadvezér halálos megsebesülése megzavarta a diadalmas örmények sorait s magának a királynak is futásban kellett menekülést keresnie.

*) I.'Armenie, 1893. dec. — Et. de Lusignan, Hist. de Chypre, ch. 33. — St. Martin, Vie de Léon VI. — Revue Orientale et Algerienne, I.

Még nagyobb csapást zuditott az országra az egyiptomiak újabb betörése 1371-ben. Felgyújtották Sist, a fővárost, s fölprédálták a szerencsétlen országot elanynyira, hogy az éhínség hallatlan mérveket öltött. Kétségbeesett tusára kelt a muszulmanokkal VI. Leo. A győzelmet ismét kivívták fegyverei, de mintha ellene esküdött volna a balsors, megsebesülése lehetetlenné tette a siker kiaknázását. Hozzáférhetlen hegyszakadékok közé vonult, senki sem tudta, mi lett belőle s csakhamar az a hír kelt szárnyra, hogy a harcmezőn lelte halálát.

Neje, Mária királyné magához hívta Tarsusba Meszrob katolikoszt. Tanácskoztak az eszközök fölött, melyekkel meg lehetne menteni a végveszélytől a szerencsétlen országot. Követségbe küldték Avignonba XI. Gergely pápához János sis-i érseket, de segítség helyett csak ígéreteket kaptak a római udvartól s azt a tanácsot, hogy az özvegynek vélt királyné lépjen újabb házasságra braunschweigi Ottó herczeggel, a kit alkalmas férfiúnak tartott a pápa Örményország kormányának vezetésére. Eközben ismét megjelent népe között VI. Leo s leirhatlan lelkesedéssel fogadtatva vonult be Tarsusba.

A bagdadi sultan, értesülvén Örményország szorongatott helyzetéről, újra rázudította vérengző seregeit a szerencsétlen országra. A lakosság elmenekült a városokból és falvakból, maga VI. Leo király is neje, leánya és veje, Chahan gorighosi herczeg társaságában s néhány hive által kísérve Gaben várába vonult, melyet minden oldalról körülzároltak az ellenséges hadak. Válogatott kegyetlenségek közt öldösték le a kezeikbe került foglyokat, s még a templomokat s a királyi sirokat sem kímélték meg. Gaben várában is kitört az éhség, a lovakat és egereket is megették már s a végső szükségben kénytelen volt Leo király az ostromló sereg fővezéréhez, Ahmedhez fordulni. Azt az ígéretet vette, hogy nem lesz semmi bántódása, ha feladja a várat.

Megbizott a muszulman emir szavában, Ahmed azonban bilincsekbe verette, megfosztotta kincseitől s családjával együtt Kairóba, a sultán udvarához hurczolta (1374). Balsorsuk még a sultán nagyjait is meghatotta.

Közbevetették magukat a fogoly király szabadon bocsátása érdekében. „Mondjanak le hitökről s megteszem, a mit kívántok!“ kiáltott fel a sultán. VI. Leo és neje azonban visszautasították az ily áron kínált szabadságot.

Több évig sinlődtek már a kairói várbörtönben, midőn a sultán elrendelte, hogy szabad lábra helyezték a királynét és leányát. De a nemes fejedelmi hölgyek nem akarták elhagyni a fogoly királyt, a ki hasztalan fordult közbenjárásért a spanyol és francia királyi udvarokhoz. Veje, Chahan, a kinek sikerült megszabadulni a börtönből, ismételve megjelent a pápai udvarnál, s VIII Kelemen pápa fel is szólította a francia királyt Leo szabadon bocsátásának kieszközlésére. De a Franciaországot dúló belviszályok sikertelenné tették e felhívását is.

Több szerencsével járt Chahan herceg Spanyolországban, I. János castiliai király udvaránál. Ez a nemes lelkű fejedelem gazdag ajándékokkal követséget küldött a sultánhoz, a mely hét évi fogság után kieszközölte VI. Leo és családja szabadon bocsátását. A sorsüldözött fejedelmi család először is Jeruzsálembe ment s Mária királyné és leánya egy ottani kolostorba vonultak vissza. VI. Leo hajóra szállott s 1383-ban megjelent Rómában a pápai udvarnál, a hol, mint Raynaldinál olvassuk, nagy kitüntetéssel fogadta őt VI. Orbán pápa.

Innen Spanyolországba vette útját a hontalan örmény király, hogy köszönetet mondjon megszabadítójának. I. János Andujar városával és környékével ajándékozta meg. „Madrid királyának s Andujár urának“ nevezte magát ettől kezdve VI. Leo s különböző kiváltságokkal ruházta fel e két város lakosságát.

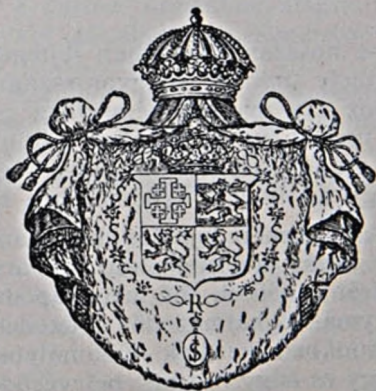
A Francia- és Angolországok közt dúló háború arra indította eközben a római udvart, hogy VI. Leot használja fel közbenjárónak a két ellenséges hatalom között. Meg is jelent a trónvesztett örmény fejedelem ismételve a francia és angol királyok előtt, de hajótörést szenvedett minden békéltetési kísérlete. S hasztalan kért segítséget saját trónjának a visszaszerzésére is. II. Richard angol király jóakarattal fogadta őt a Westminster-

palotában, kijelenté, hogy mélyen fájlhatja Örményország gyászos sorsát, de nem segíthetett rajta.

Reményét veszelve tért vissza VI. Leo Franciaországba, melynek királya a saint-oueni kastélylyal ajándékozta őt meg. Párisban, hatvan éves korában hunyta le szeméit s a coelestinusok templomában temették el, a honnan a nagy forradalom idejében St. Denisbe vitték át hamvait.*) Maria királyné mind halálaig (1405) Jeruzsálemben maradt. Sz. Jakab ottani templomában temették el leánya mellé, a ki megelőzte őt a halálban.

A XV-ik század elején misem maradt fenn az örményországi Lusignanokból balsorsuknak emlékezetén kívül...

Dr. Molnár Antal.

— A Lusignan család czimere. —

*) Pierre Lebrun solemliti (Hist. de France, liv. 10. ch 2) hogy kétezer aranyat hagyott három coelestinus szerzetesnek, hogy miséket mondjanak érte és III. Richard királyért, a kit végrendelete végrehajtójának kért fel.

Emlékszobor Szamosújvártt.

— Felhívás. —

Magyarország és a magyar nemzet örömnünpre készül! A Kárpátoktól egész az Adriáig minden magyar polgár szívét áthatják a nemzeti büszkeség és kegyelet érzelmei! De hát lehet-e büszkeség, mely neme-sebb volna, mint az, melyet egy nép akkor érez, midőn egy évezredes dicső múltra visszatekint? Lehet-e kegyelet, mely méltóbb volna, mint az, melyet egy nemzet azok iránt mutat, kik országot szereztek számára, s kik azt meg is őrizték ezer évnek viharai és viszontagságai között?

Dicső ünnep az, melyre a magyar nemzet készül. Magasztosságát, nagyszerűségét s fenkölségét nem vitathatja el senki, s nem lesz a világnak egyetlen népe sem, mely bár lélekben ne venne részt a mi ezredéves ünnepünkön.

Szükséges-e hosszas szavakban fejtegetnünk a szoros viszonyt, mely minket magyarországi örményeket Magyarországhoz s a magyar nemzethez csatol? Annak a 200 évnek, melyet itt a hazában éltünk át, minden napja, minden órája csak arra szolgált, hogy e viszonyt szorosabbá, hogy az ittelést kellemesebbé tegye.

Mi, kiket a történeti fejlődés hazátlanokká tett, itt e drága földön hazát találtunk; mi, kik árván bolyongtunk cél és irány nélkül, itt megállapodást nyertünk, s midőn az egymásra halmozódó évtizedek ősi hazánk körvonalait lelkünkben kezdték elhomályosítani, föltűnt ott a három hegy és négy folyam: belevésődött szívünkbe a magyar hazának igéző képe. S a mint ez megtörtént, életünknek azonnal célja lett, tevékenységünk irányt kapott.

Szamosújvár város akkor, midőn óriási anyagi áldozattal lehetővé tette egy magyar kulturális intézmény létrejöttét, magához méltóan csatlakozott a milleniumot ünneplők sorába. Azonban azt hisszük a magyarországi örménység a maga egészében sem hagyhatja lezajlani a magyar nemzet ezeréves fennállásának megünneplését a

nélkül, hogy valami emléket ne állítson, mely örök időkre hirdesse a magyar nemzet örömeiben való részvételét.

Ez emléknek mindenesetre a mi Magyarországra való betelepülésünk eseményeivel kell kapcsolatban állania s épen azért tartjuk legalkalmasabbnak, ha az örménység bevezetőjének, s városunk alapítójának: Verzereskul Oxendius püspöknek Szamosújvárt a magyar-örmény metropoliszban emlékszobrot állítanánk.

Ez emlékszobor kifejezné azt a hálát és kegyeletet, melyet érzünk azon férfiú iránt, ki minket e hazába hozott, s itt megélhetésünknek biztos alapot vetett, s egyszersmind jelezné azt az időpontot is, melyben történetünk a magyar nemzetével egygyé olvadt. S így ez emlékszobor felavatási, leleplezési ünnepélyei a milleniumi országos ünnepségek keretén belől az általános hangulattal szép összhangban volnának.

De másrésről e szobormű volna az, mely mindenha hirdetné, hogy e várost örmények alapították s e város szellemi és anyagi előhaladását századokon át örményeknek köszönheti.

Ily fontos szempontok vezérelnek bennünket, midőn városunk és hazánk örményeihez, valamint a velünk rokonszenvező nagy közönséghez fordulunk, hogy a városunkban felállítandó emlékszobor eszméjének híveket szerezzünk.

Tudomására hozzuk minden érdeklődőnek, hogy az emlékmű tárgyában közelebből értekezletet fogunk összehívni, melyen a kérdés főbb pontjait meg fogjuk vitatni, s mely értekezlet egy állandó bizottságot is szervez az eszmének társadalmi úton való megvalósítása céljából.

Ezen értekezlet hangulata és eredményei fogják továbbbi teendőinket meghatározni. De bár hogyan alakuljanak a körülmények, az bizonyos, hogy a hazai örménységnek a nagy nemzeti ünnepélyre emlékeztető alkotás nélkül maradni nem szabad.

Szamosújvárt 1894, febr. 18-án.

Plácsintár Dávid s. k.
Szamosújvár sz. kir. város
polgármestere.

Dr. Esztegar László s. k.
gymn. tanár.

Bárány Lukács s. k.
Szamosújvár sz. kir. város
örmény kath. plebánosa.

Szongott Kristóf s. k.
az „Armenia“ felelős szerkesztője.

A hazai örmények és az ezredéves ünnep.

II.*)

Azt hiszem, hogy talán szerénytelenség nélkül elmondhatom, miszerint elvben a hazai örmények közvéleményének is adtam azáltal kifejezést, midőn egy oly emlékmű eszméjét penditettem meg, melynek diadalra juttatásával a magyar-örménység úgyszólván szive fölött emelné az első monumentális szobrot hálás kegyeletének maradandó tanujeléül.

Azonban egy örményjellegű díszes emlékszoborral Szamosújvár főterén nemcsak a nagy városalapító halhatatlan emlékének, de önnön-magunknak és múltunknak is méltán tartoznánk.

Ez lenne a mi legforróbb óhajaink és reményeink folyton szemünk előtt lebegő jelképe; ez lenne a közeljövőben minden erőnkkel visszaállítandó örmény püspökség egyik leglélekemelőbb symboluma.

És ha ezzel az emlékszoborral megadnók az örménynek a mi az örményé, mint a hogy a nem kis áldozatokkal létesítendő örmény jellegű, de magyar főgymnáziummal megadjuk a hazáruk is a mi a hazáé: egyúttal egyszersmindenkorra megezáfolnók azt a nemzetiségi balhiedelmet, hogy a fajszeretetek a hazaszeretettel nem lehet ölelkezni.

Azonban a kettős feladatunkkal az „omne triumphum perfectum“ elve alapján még egy harmadik kötelesség elől sem volna szabad elzárkoznunk, annyival is inkább, mert a millenium ünnepén egy alig visszatérő alkalom fog kínálkozni, midőn a hazai örménység, mint a lovagias magyar nemzet kiegészítő része, az ország színe előtt hivatalosan is legtöbb joggal megjelenhetnek.

Talán fölösleges is hangsúlyoznom, hogy az ezredéves ünnepségek keretében, mint egy naprendszerben a nap körül, valamennyi ez országban lakó nemzetiségnek és népfajnak is a millenáris országos nemzeti kiállítás

*) L. folyóiratunk 1893. évfolyamának 320 lapját. Szerk,

körül fog kelleni csoportosulnia; mert míg ezáltal egy részt a nem magyarajkú honpolgárok is az egységes és oszthatatlan politikai magyar nemzet tagjaiként az ezredéves kiállítást saját faji különlegességeikkel, tipikus szellemi és anyagi kulturáik bemutatásával változatossá teszik: másrészt megjelenésükkel mintegy a külföld előtt azt is dokumentálják, hogy e hazának valamint bánatában, úgy örömeiben is őszintén résztvesznek és hogy a haza iránti hálájuk kollektív kinyilvánítását a kínálkozó legünnepélyesebb formában is elmulasztani nem akarták.

Itt az erdélyi részekben a székelyek és szászok körében már megindított örvendetes mozgalmaknak az örményeknél is élénkebb visszhangra kell találniok; mert ha valamikor, úgy éppen most helyrehozhatlan hiba volna, ha a fülünkbe csengő „periculum in mora“ jelszó hidegen hagyná az illetékes tényezőket. — És ha már meg vagyunk előzve, legalább a jó példa követésében járjunk elől a többi még e tekintetben nem nyilatkozott, avagy teljesen félrevonult népfajok között. — Hiszen most, a mikor ezen országos mozgalom élén éppen kis nemzetünknek egyik legérdemesebb fiát Lukács Béla, keresk. minisztert üdvözölhetjük: már csak a faji együvé tartozás véletlen körülménye is ezen örmény származású jeles államférfiú jóakarátát részünkre előre is biztosíthatja. — De Szamosújvár sz. kir. város a legilletékesebb, hogy az összes hazai örménység nevében a millenáris kiállításbani részvétel céljából is a kezdeményezést megtegye.

Tehát hivatott vezérférfiaink ragadják kezökbe a zászlót és toborozzanak alája egy olyan lelkes kis csapatot, mely azt győzelemre is tudhassa vezetni. — Tartsunk értekezletet, alakítsunk bizottságokat és mindenekelőtt küldjünk Lukács Bélához, mint Szamosújvár egykori jeles követéhez az országgyűlés mindkét hazának képviselői és közéletünk más előkelőségeiből álló örmény deputációt, mely a miniszter támogatását kikerve egyúttal megindítója legyen annak az üdvös mozgalomnak, melynek folytán a hazai bár kyszámú örménység az ezredéves kiállításon (esetleg egy külön kis örmény osztály még oly szűk keretén belül is) magát szélesebb

körben megismertethetné s így a kiállításnak hasznára, nekünk pedig becsületünkre válhatnék.

Vajha mielőbb szétküldetnék egy lelkes felhívás kis nemzetünk valamennyi szereplő és befolyásos egyéniségehez, a politika és tudomány, az ipar és kereskedelem, a rang és vagyon, nemkülönben az írói világ és közélet kimagaslóbb alakjaihoz; mert meg vagyunk győződve, hogy ez a fényes örmény gárda, ha akar, meg is fog küzdeni a kezdet nehézségeivel. — De mielőtt egy előkészítő értekezlet az akció megindítása felett érdemlegesen határozná: az örmény érdekeket leginkább szíven hordó derék „Armenia“-nkat keressük fel és nyissunk benne állandó rovatot az örmény közvélemény eszmecseréjének *) a felett, hogy a millenium emlékére

1) Mi módon építsük fel a magyar kultúra templomát — a jövőnek?

2) Minő oltárt emeljen a magyar-örmények kegyelete — a múltnak? és végül

3) Ha részt veszünk, hogyan legyünk méltóan képviselve az ezredéves kiállításon — a jelenben?

Az első kérdésre már jobbára meg is felelt Armenopolisz áldozatkész közönségének hazafias magyar érzelme, melylyel a nyolczosztályú középiskola felállítását megszavazta; de a tervszerű kivitel igenis diskutálható, miszerint ez a kulturintézmény misszióját mielőbb megkezdhesse.

A másik két kérdésben azonban már mindnyájunk erkölcsi kötelessége, akár szóval, akár tettel, akár tollal tehetségünkhöz mértén közremunkálni. A vezérszerep természetesen itt is a magyar-örmény fővárost illeti, anynyival is inkább, mert jubiláris alkotásaink az egymást felváltó nemzedékek hosszú során éppen ott fognak rendületlenül állani ezen tűzhely kellős közepében, melynek éltető édes melegét az abból, mint méhkasból rajként kibocsátott és immár az ország majdnem minden vidékén letelepült örmény családok szívük legmélyén magukkal vittek, sőt még unokáikban is kegyelettel megőriztek. — Ezzel az édes melegséggel, puritán ősi er-

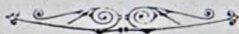
*) Édes-örömet nyitunk rovatot és közreadunk minden ide tartozó közleményt.
Szerk.

kölceink gondosan ápolt és így folyton megújuló melegével árasztjuk el tehát kegyeletünknek azt a piedestaltját, melyre a Verzár püspök apostoli alakját a késő utódoknak példányképül és nemzeti rítusunk papjainak vezéricsillagúl felállítani akarjuk. — Tehát fel örmények! gyútsunk örök tüzet sziveink lüktető hevéből, melynek magasra törő lángja, mint a magyar-örmények elévülhetlen hálájának lobogó szövétneke, örök időkre be fogja aranyozni ezt a már is glóriával övezett dicső nevet: Verzereskul Oxendius! És ha lankadatlan munkálkodásaink közepette ősatyáink (náhábiédnér) onnan felülről reánk alátekintenek, összedobbanó sziveinkből Kölcesey hymnusának egy harmonikus akkordja fogja majd feléjük zengeni:

„Ászdvádsz, êz mádsár orhneá!“

Kolozsvár.

Merza Gyula.

Ávedik Lukács.

Híven csak az jellemezhet valamely egyént, ki a kiválasztott személyt kisedé korától élte fénypontjáig éber szemekkel kísérte. Szerencsésnek érzem magamat azért, hogy szavakkal lefesthetem azt a jellemképet, melynek sugaraí szemeim elöl el nem mosódtak, hanem folyton élénkebbé váltak.

Ávedik Lukács Erzsébetváros érdemtéljes örm. kath. plebánosai sorában a tizenkettődik. Született Erzsébetvároson 1847. október 18-án. Atyja Ávedik Kristóf városi alkapitány, anyja Lelovits Teréz volt, kik példájok által gyermekök szívébe a fáradhatlan szorgalmat, és a lángoló szeretetet az embertársak iránt korán becsepegették. A tanpályán kifejtett szorgalmát hirdetik kitünő iskolai bizonyítványai. Itt helyén látom említést tenni Fogarasi Mihály volt erdélyi püspök azon gyönyörű nyilatkozatáról, mely 2724/1878 számú leírataiban foglaltatik:

„Ávedik Lukács a lelkészi teendőiben tapintatos és lelkiismeretes pontoságot, irodalmi tevékenységet, szep-

lőtlen életet és a közbecsülést várakozáson felül kiérdemlő példás magaviseletet tanusít.“ Harmincz éves korában emeltetett Erzsébetvároson a díszes plebánosi állásra. A szorgalom ezen kitüntetés által csak újabb rugót nyert; a zsinati vizsgát dicséretes eredménnyel tette le. Beiktatása után nemsokára egyházkerületi jegyzővé nevezett ki. Azonban legszebb az a bizonyítvány, mit Erzsébetváros tanácsa állított ki számára; ebben ezeket írta róla a tanács: „Ő volt az, ki Erzsébetvároson legelsőben irodalommal foglalkozott, megírván az örmények történelmét, irodalmát, az örmény szentmise magyarázatát, a velencei mechithárista szerzet ismertetését.“ Tőle birunk gyakorlati utmutatást a bélyeg és illeték tárgyáról; szentföldi utazásának leírása pedig egyike a legkedvesebb olvasmányoknak. Újabban Erzsébetváros kegyuri jogáról s a Kábdebó Simon nevét megörökítő alapítványról irt érdekes ismertetéseket. Ezek s egyéb czikkei nevét becsültté tették.

Mint harmad-éves növendék pap a latin egyház énekeinek tanításával bizatott meg; ekkor írta az előljáróság kívánságára: „A papi segédlet módozatát“ latin nyelven; mint főductor magyar önképző egyletet és zenekört alapított.

Ifjú korában bejárta Közép- és Dél-Európát, meglátogatta a szentföldet. Még mint végzett hittanhallgató választotta meg Erzsébetváros közönsége gymnasiumi tanárnak; s habár plebánossá történt kineveztetése után meg kellett válnia ezen állástól, mégis mint hitoktató maig is a tanítás terén működik. A tanügy körül — melynek terén már 23 évet töltött — kifejtett buzgósága létesítette a városi ipariskolát. Nem kis részt vett az irgalmas növének vezetése alatt álló leányiskola szervezési munkájában; közrehatott arra, hogy a tanítók anyagi állapota feljavíttassék, kisdud-óvó létesíttessék. Lankadatlan szorgalmáról tanuskodnak a következő állások: elnöke a takarékpénztárnak, és tagja ezen intézet felügyelő bizottságának; a városi képviseletben a számvevőszék, továbbá a katolikus iskolatanács, a községi iskolaszék elnöke. Kis-Küküllő vármegye választmányi tagja, a jóté-

kony alapítványok bizottsági elnöke. Ő rendezte és tisztázta a Kámeller György alapítvány örökbecsű hagyományát, virágzásra juttatta a Kápdebó Simonféle alapítványt, az egyházi pénztárakat; az ő buzgó közbenjárásának tulajdonítandó a Gorove Jakab-féle alapítvány megszerzése az elszegényedett előkelők számára. Valóban örömmel tekintheti életprogramját már most megvalósítva. Ünnepélyes beiktatásakor ezt mondá híveinek: „Istentől kérem egyházam erősödését, a tanügy előhaladását és a szegény-ügy teljes felkarolhatását“. Nemes szívét és önzetlen érdeklődését a tanügy iránt tanúsítja nemcsak azon 50 forintnyi alapítványa, melyet édes anyja iránt viseltető szeretetből a városi közönségnél letett, hogy annak kamatjából egy szegény jó igyekezetű gyermek jutalmaztassék, — hanem tanügyi kiállítások szervezése, iskolai segélyek kinyerése, szegény gyermekek részére rendezett jótékony előadások is arról — maradandó bizonyítást tesznek.

Ezt a munkásságot érdemesítette Erdély jelenlegi róm. kath. kegyes főpáztora magasabb kitüntetésre, midőn kinevezte őt az Erzsébetvárosi kerület alesperessévé. Eltekintve egyéb gondosságaitól csaknem alapjából épített kántori lakot, a főtemplomot kijavíttatta és gyönyörű szobrokkal díszítette; a plebánosok arcképeit összegyűjtötte, a roskadozásnak indult ó-templomot restaurálta. Gondosságát hirdeti az iskolakert, az új temető és a régi temetőben épített őrház. Szereti a zenét és éneket; a „Míáj n szurp“ és „Jérgirbákáném“ örmény egyházi éneknek nálunk használt dallamait ő maga szerzette.*)

*) A folyó év elején neveztetett ki főesperessé. Ávedik Lukács, ki főesperesi hivatalába folyó évi január 28-án iktattatott be, azon szerencsében részesült, hogy volt theologiai tanára, Marosvásárhely apát-plebánosa: a kitünő szónok Kovács Ferencz mutatta be kerületének és híveinek.

A beiktatási ünnepély reggeli 9¹/₂ órakor vette kezdetét. Megszólaltak az anyatemplom öszhangzó harangjai; erre az ünnepelt plebános a kerületi papság és az apát kíséretében a templomba ment, mely már zsufolásig tele volt közönséggel. Ott volt a kir. törvényszék, a városi előjáróság a tanári testülettel. Ünnepelt nagy segédlettel megkezdette a sz. misét; evangélium után föl-

Végtelenül boldognak érzi magát, ha szerencsétlen embertársa ügyét sikerhez juttathatja. Barátai benne teljesen megbízható barátot, az előljárók tapintatos, pontos és rendszerető végrehajtót ismernek; az ember benne sorának kiváló résztvevőjét, a munka és szorgalom mintaképét találja föl. Tanácsért fordulnak hozzája még ellenézetű embertársai, sőt idegenek is, kik nem tartoznak hívei közé. Erős, szeplőtlen jelleme miatt közbecsülést vivott ki; szelid és kérő, ha békéltetni kell, de erélyes föllépése, ha az igaztalanságot kell ostorozni.

Csiki L. Miklós.

ment a szószékbe az apát, ki előbb fölolvasta a kinevezési okiratot, azután szólott ékesen az ünnepelthez és a közönséghez. Most egy új örmény-katholikus hívő tette le az ünnepélyes hitvallást. Ezután a beiktatott főesperes eszmegazdag egyházi beszédét hallgattuk meg. Arról szólott, hogy a kötelmek véghatáránál csak pillantható meg az érdem derengő hajnala; minden érdemet a Gondviseléshez emelt föl. Sz. mise után a lelkészkező papság és testületek tisztelgését fogadta. Majd vendégszerető asztalához ültünk; a szép ünnepély hatása alatt szebbnél szebb felköszöntőket mondtak. A hódolat és ragaszkodás lelkes szavaival szólott az új főesperes főpásztoráról; azt kívánta, hogy élete nehézségeit a szeráfok keze könnyítse meg és áldásos működését körítsék az örökkévalóság koszorújával. Hasonló melegséggel éltette volt jeles tanárát, a ki fáradságot nem kimélve az ünnepély fényének emeléséhez szintén hozzájárult. Az apát a beiktatott főesperesért, a huszár- és honvéd állomás parancsnokokért, az orvosokért és a szerzetesekért üritett poharat; a kir. törvényszéki elnök Vén András a tanügy jelenvolt képviselőiért mondt remek felköszöntőt; Sámi kir. ügyész a közkedveltségű apátot köszöntötte fel. Ételtték a királyi törvényszéket, a városi tanácsot, a kerületi papságot... Felejthetlen e kedves napnak minden perczenete!

Cs. L.

A magyar-örmény nemes családok czímerlevelei.

Közléteszi: dr. Temesváry János.

IV.

Capdebo család.

E magyar-örmény nemes család, melynek tagjai széltében Kabdebo nevet is használnak, czímerszerzői Capdebo Jónás, Márton, Ferencz és Gergely fivérek, Capdebo Jónás erzsébetvárosi örmény kereskedő fiai voltak, kiket nem különben nevezetteknek hozzátartozóit, u. m. Capdabo Jánost és Annát, Jónásnak a nemes Lukács családból származott nejevel nemzett gyermekeit, ugyancsak Capdebo Jánost és Antalt, Mártonnak hitestársától, Capdebo Johannától született és végül Capdebo Anna Máriát, Ferencznek a nemes Verzár családból született feleségétől származott leányát a saját, de egyszersmind boldogult atyjuk érdemeinek is megjutalmazására I. Ferencz Bécsben 1802. július 23-án kelt czímerlevelével emelt nemesi rangra. E czímerlevél szövege a következő:

Nos Franciscus Secundus¹⁾ etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, Quod Nos cum ad nonnullorum Fidelium Nostrorum humillimam supplicationem, atque intercessionem Nostrae propterea factam Maiestati, tum vero attentis et consideratis Fidelitate et fidelium servitiorum meritis Filiorum Jonae condam Capdebo, Civis et Quaestoris Liberae Regiaeque Civitatis Elisabethopolitanae, Jonae aequae, Martini, item Francisci et Gregorii omnium omnino Capdebo Fratrum utpote, quae lidem Sacrae praelibati Regni Nostri Hungariae Coronae, Augustaeque Domui Nostrae Austriacae fideliter et constanter exhibuerunt et impenderunt, ac in futurum etiam pari fidelitatis et constantiae fervore (uti Nobis de ipsis

¹⁾ I. Ferencz magát így mint német-római császár nevezi, mely czimről azonban nem sokára lemondván későbbi oklevelei »Franciscus Primus« szavakkal kezdődnek.

benigne pollicemur) exhibituri sunt, ac impensuri: Cum igitur ob id, tum vero ex Gratia et munificentia Nostra Caeseo-Regia, qua quosque de Nobis Augustaue Domo Nostra et Republica Christiana benemeritos, virtutisque colendae studiosos Antecessorum Nostrorum Divorum quondam Hungariae Regum exemplo prosequi, eisque certa virtutum suarum monumenta, quae ad maiora quaeque praestanda eos incitare possent decernerè consuevimus; Eisdem Jonam, Martinum, item Franciscum et Gregorium omnes Fratres Capdebo, ac per Jonam Filium Joannem, ac Filiam Annam ex consorte sua Nobili Lukács, per Martinum vero Filios Joannem et Antonium ex consorte sua Joanna Capdebo; per Franciscum denique Filiam Annam Mariam ex consorte sua Nobili Verzár susceptos, ac progenitos, Haeredesque et posteros suos utriusque sexus universos in futurum Dei Benedictione legitime nascituros e statu et conditione Ignobili, in qua hactenus perstitisse dicuntur, de Regiae potestatis Nostrae plenitudine et gratia speciali eximentes, in coetum et numerum verorum, antiquorum et indubitatorum praementionati Regni Nostri Hungariae et Partium eidem adnexarum Nobilium duximus adnumerandos, cooptandos et adscribendos; annuentes et ex certa Nostra scientia animoque deliberato concedentes, ut Ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus omnibus illis Gratiis, Honoribus, Indultis, Privilegiis, Libertatibus, Iuribus, Praerogativis et Immunitatibus, quibus caeteri veri, antiqui et indubitati praedicti Regni Nostri Hungariae, Partiumque ei adnexarum Nobiles hactenus quomodolibet de lure, vel antiqua Consuetudine usi sunt et gavisi, utunturque et gaudent, uti, frui et gaudere possint ac valeant, Haeredesque et Posterii ipsorum utriusque sexus universi valeant atque possint; In cuius quidem Nostrae erga Ipsos exhibitae Gratiae et Clementiae, ac Liberalitatis Testimonium, veraeque et indubitatae Nobilitatis signum haec Arma, seu Nobilitatis Insignia, Scutum videlicet Militare erectum coerulei coloris, baltheo rubro sinistro diagonali aurea cruce pedata hinc et inde singulis duabus stellis sexangulis aureis ordine locatis

comitata onerato, in duas partes divisum, in cuius dextra tricollis viridis, in sinistra vero super maris undis basim occupantibus triremis velis albis, ac vexillis rubro candido et viridi colore fasciatis instructa vehi cernitur.

Capdebo cs. czimere.

Scuto incumbit Galea tornearia coronata clathrataque seu aperta, purpura suffulta, auro reducta torque ac monili circumducta, situ pro more ad dextram obliquo Nobilibus concedi solita, brachio humano erecto cataphractura armato nudam frameam inter duas alas aquilinas nigras vibrante fastigiata, Laciniis seu lemniscis hinc aureis et rubris, illinc vero coeruleis et itidem aureis a cono galeae in scuti latera large et venuste defluentibus, scutumque

ipsum decenter ac venuste exornantibus; Quemadmodum haec omnia in principio seu capite praesentium Litterarum Nostrarum pictoris edocta manu, propriisque ac genuinis suis coloribus clarius depicta lucidius ob oculos intuentium posita esse conspicerentur, iisdem Iona e Martino, item Francisco et Gregorio omnibus Fratribus Capdebo, ac per eos Filiis ac Filiabus eorundem, et quidem per Jonam Filio Joanni, Filiaeque Annae, per Martinum vero Filiis Joanni aequae, et Antonio, per Franciscum denique Filiae Annae Mariae, Haeredibusque et Posteris eorundem utriusque sexus universis iam natis, ac in futurum Dei Benedictione legitime nascituris danda duximus, et conferenda; Decernentes, et ex certa Nostra Scientia, animoque deliberato concedentes, ut Ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem Arma, seu Nobilitatis Insignia more aliorum verorum, antiquorum et indubitatorum praefati Regni Nostri Hungariae, Partiumque eidem adnexarum Nobilium sub iisdem Iuribus, Praerogativis, Indultis, Libertatibus, et Immunitatibus, quibus iidem de Iure, vel antiqua consuetudine usi sunt, et gavisi, utunturque et gaudent, ubique in Proe-

liis, Certaminibus, Pugnis, Hastiludiis, Torneamentis, Monomachiis et Militaribus Exercitiis, nec non Sigillis, Velis, Cortinis, Aulaeis, Annulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus, et Sepulchris generaliter vero in quarumlibet Rerum et Expeditionum generibus sub merae, verae, sinceræ, vetustæ, ac indubitatae Nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus cuiuscunque Status, Gradus, Dignitatis, Honoris et Praeeminentiae Hominibus insignitos et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus, et mandamus, ferre, gestare, ac illis in aevum uti, frui et gaudere possint ac valeant, Haeredesque et Posteris ipsorum utriusque sexus universi valeant atque possint; Imo Nobilitamus, damus, conferimus et concedimus praesentium per vigorem. In cuius Rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes Litteras Nostras privilegiales Secreto Sigillo Nostro, quo ut Rex Hungariae Apostolicus utimur impendenti communitas Iisdem Joane, Martino, item Francisco et Gregorio Fratribus Cabdebo, ac per eos Filiis, ac Filiabus eorundem, et quidem per Jonam Filio Joanni Filiaeque Annae, per Martinum autem Filiis aequè Joanni et Antonio, per Franciscum denique Filiae Annae Mariae, Haeredibusque et Posteris eorundem utriusque sexus universis iam natis, ac in futurum Dei Benedictione legitime nascituris gratiose dandas duximus et concedendas. Datum per manus Fidelis Nostri Nobis sincere dilecti Spectabilis, ac Magnifici Comitis Caroli Pálffy ac Erdöd Perpetui in Vöröskéő, Aurei Velleris, et una Insignis Ordinis Sancti Stephani Regis Apostolici Magnae Crucis Equitis, Comitis Poseniensis et Comitatus nominis eiusdem perpetui ac supremi Comitis, Arcisque Nostrae Regiae Posenii haereditarii aequè ac supremi Capitanei, Camerarii Consiliarii que Nostri Actualis Status Intimi, Curiae Nostrae Regiae per Hungariam Magistri, nec non per idem Regnum Nostrum Hungariae Aulae Nostrae, prout et dicti Ordinis S. Stephani Cancellarii, in Archiducali Civitate Nostra Vienna Austriae die vigesima tertia Mensis Julii, Anno Domini Millesimo Octingentesimo Secundo, Regnorum Nostrorum Romani, Hungariae, item Bohemiae ac reliquorum Anno Undecimo, Reverendissimis, Rere-

rendis item, ac Venerabilibus in Christo Patribus (Archi Episcopatu Strigoniensi vacante), Comite Ladislao Kollo- nich de Kollegrad Coloczensis et Bácsiensis Canonice Unitarum Metropolitanarum Ecclesiarum Archiepiscopo, Andrea Bácsinszky Graeci Ritus Catholicorum Munkácsi- ensis, Matheo Francisco Kerticza Bosniensis, seu Diako- váriensis et Syrmiensis, Maximiliano VerhovácZ Zagra- biensis, Francisco Xeverio Fuchs Nitriensis, Joanne e Comitibus de Réva Scepusiensis, Ignatio Darabant Graeci Ritus Catholicorum Magno-Varadiensis, Joanne Jessich Segniensis et Modrusiensis, seu Corbaviensis, Nicolao Millasin Albaregalensis, Sylvestro Bubanovits Graeci Ri- rus Catholicorum Crisiensis, Josepho Mártonffy de Csik- Mind-Szent Transylvaniensis, S. R. Ecclesiae Cardinale, S. R. Imperii Comite Francisco Herzan de Haras Saba- riensis, Gabriele Szerdahelyi de Nyitra-Szerdahely Neo- soliensis, Nicolao Konde de Poka-Telek Magno-Varadi- ensis, Ladislao Kőszeghy Chanadiensis, Francisco Szányi Rosnaviensis (Sedibus Vacziensi, Agriensi, Quinque-Eccle- siensi, Jaurinensi et Veszprimiensi vacantibus), Josepho Pierer de Hodos Consecrato Tinniniensis, Josepho Vilt Consecrato Belgradensis et Samandriensis, Comite Sigis- mundo Keglevich de Buzin Electo Makariensis, Josepho Pető electo Drivestensis, Emerico Libero Barone Perényi Electo Bacensis, Francisco Miklósy Electo Biduanensis, Josepho Zábráczky Electo Vegliensis, Antonio Mandics Electo Pristinensis, Anprea Szabó Electo Noviensis, Eccle- siarum Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Serenissimo item Archiduce Austriae Domino Josepho Regni Nostri Hungariae Palatino et Locumtenente Nos- tro Regio, nec non Sectabilibus ac Magnificis Francisco Sz. Ivány de Eadem Judice Curiae Nostrae Regiae, Co- mite Joanne Erdődy de Monyorókerék Regnorum Nostro- rum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Bano, Comite Jo- sepho Brunszvik de Korompa Tavernicorum, antelato Co- mite Carolo de Pálffy ab Erdőd Curiae, Comite Francisco Zichy de Vásonkeő Pincernarum, Comite Josepho Georgio de Batthyán Perpetuo in Németsújvár Dapiferorum, Comite Michaele de Nádasd Perpetuo Terrae Fogaras

Agazonum, Comite Francisco Zéchényi de Sarvári Felső Vidék Cubiculariorum, Comite Josepho Erdődy de Monyorókerék Janitorum Nostrorum Regalium per Hungiam Magistris, Capitaneatu Nobilis Turmae Nostrae Praetoriae Hungaricae vacante ac praelibato Comite Carolo Pálffy ab Erdőd Comite Poseniensi, caeterisque quamplurimis saepefati Regni Nostri Hungariae Comitatus tenentibus et Honores.

Franciscus m. pr.

Comes Carolus Pálffy m. pr.

Josephus Herovics m. pr.¹⁾

A Capdebo család részére I. Ferencz által 1802. július 23-án adományozott nemesi czímer tehát a következő: A balról jobbra haladó harántos s két hatágú aranycsillag közt ugyancsak aranykeresztel megrakott vörös gerenda által két részre osztott kék czímerpajzs jobb felében zöld hármás halom, bal felében pedig tengerhullámain haladó fehér vitorlás három ezezős hajó látható. Sisakdísz két fekete sasszárny között koronán könyöklő pánczélos jobb kar jobbra vágó görbe kardot villogtat. Foszladékok: jobbról vörös-arany, balról kék-arany.²⁾

A Capdebo család Erdélyből nemsokára Temesvármegyébe is átszármazott, ott királyi adománylevelét útján szerző Baraczházát és ez alkalommal „baraczházi“ előnevét és a következő új czímert nyerte: A négyelt pajzs első és negyedik arany mezejében fekete egyfejű sas, a második és harmadik zöld mezejében fehér lovon pánczélos vitéz ül, jobbában dárdát, baljában arany kígyóval díszítet vértet tartva. A szív-pajzs kék mezejében zöld alapon vörös fedelű várkastély áll. •A czímerpajzsot két egymással szembenéző sisak ékesíti, melyek jobbikán arany koronán álló fekete sas, a balon pedig a czímerkép-

¹⁾ Aradmegye levéltárában levő 1810-ik évi jegyzőkönyv 85. sz. alatt levő másolatából.

²⁾ E czímerlevelét és czímer Nagy I. és Siebmacher J. előtt egyaránt ismeretlenek.

pel azonos koronából kinövő vitéz látható. Foszladékok: jobbról arany-kék, balról ezüst-zöld.¹⁾

Csiky család.

E magyar-örmény családot, melynek legkiválóbb sarjadéka Csiky Gergely, a kitünő színműíró és műfordító volt, két ízben érte azon nagy megtiszteltetés, hogy a fejedelmi kegy egy-egy ágát a hazai nemesek díszes sorába iktatta. Csiky Tivadar, erzébetvárosi örmény kereskedő volt az első, kit a nagy kiterjedésű Csiky családból Mária Terézia királynő Bécsben 1760. október 7-én kelt czímerlevelével, nejével Samoj Máriával, István, Márton, Márk és Mihály fiaival, Zsuzsánna, Margit és Teréz leányaival, nem különben első nejétől, Pátrubán Szultánától született Mária leányával együtt a hazai kereskedelem felvirágoztatása körül szerzett érdemeinek és az épen akkor folyó hétéves háború költségeinek fedezésére önként felajánlott pénzadományának megjutalmazására nemesi rangra emelt. 1780. május 24-én pedig ugyanazon dicső királynő Bécsben kelt czímerlevelével Csiky Emmánuel és Péter, szintén erzébetvárosi polgároknak adományozott nemességet és pedig nemcsak az általuk hadi czélokra felajánlott pénzösszeg hálás viszonzásaul, hanem egyszersmind tekintetbe véve előbbinek mint városi oratornak, utóbb tanácsnoknak, majd négy ízben is főbirónak a közpályán, az ottani nagy templom építése, az újonczok toborzása és a hadi ménék beszo-gáltatása, utóbbinak pedig mint az u. n. „negyvenesek“ esküdtjének e szövetkezet körül tanusított bokros érdemeit méltányolva, továbbá néhai atyjok, Csiky Dávid városi tanácsnok elévülhetlen érdemeit, végül kegyes figyelmére méltatva azon különös körülményt is, hogy mindketten

¹⁾ Míg Nagy I. e czímert i. m. III. köt. 5. l. közli, addig Siebmacher nemcsak e czímert is mellözi, hanem helyette elég tévesen (i. m. IV. köt. 94. l.) V. Ferdinánd által a talpasi Kadebó család részére 1838. november 8-án adományozott czímert adja.

azon Csiky nevű örmény egyenes leszármazottjai, ki néhány társával a hazai örménység Erdélybe letelepülésének legfőbb előmozdítója volt. Csiky Emmánuel és Péterén kívül ez alkalommal Mária Terézia nemesi rangra emelte, Emmánuelnek hitestársát Ötves Rózát, Ferencz, István, Antal, János és Dávid fiait, nem különben Anna, Katalin, Róza, és Mária leányait, továbbá Csiky Péternek nejétől nemes Issekutz Annától született Dávid fiát, Katalin, Mária és Johanna leányait.

A Csiky Tivadar és hozzátartozói részére Bécsben 1760. október 7-én kiállított czímerlevél így hangzik:

Nos Maria Teresia etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, Quod cum ingenitae Nobis Liberalitati in bonos Subditorum conatus ultro etiam effundi proprium semper fuisset; ideo cum ad nonnullorum Fidelium Nostrorum demissam commendationem Nostrae propterea factam Maiestati, tum vero attentis, et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Theodori Csiki, Civis et Quaestoris Oppidi Nostri in Transylvania Elisabethopolitani, quae idem Nobis, Augustaeque Domui Nostrae cum alias pro temporum, et occasionum varietate, tum vero negotiationi cum emolumento veltigalium Nostrorum insistendo, et signanter quidem in moderni Belli circumstantiis ad aerarii nostri rationem certam pecuniae summam offerendo, et praestando exhibuisse, et impendisse perhibetur, eundem Theodorum Csiki, et Coniugem eius Mariam Samoj, filiosque Stephanum, Martinum, Marcum, et Michaelem ac filias Mariam ex priore Consorte sua Sultana Patrubby, Susannam item Margaritam et Theresiam ex moderna praefata iam natos, et in posterum divina Benedictione e legitimo thoro nascituros liberos, eorumdemque Haeredes, et Posteros utriusque sexus universos de supremae Potestatis Nostrae Regiae et Principalis plenitudine, Gratiaque speciali e statu et conditione ignobili elementer eximendo in Coetum et Numerum verorum ac indubitatorum antelati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum et Provinciarum Nostrarum Haereditariarum No-

bilium duximus annumerandos, cooptandos et adscribendos, annuentes et ex certa Scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus omnibus iis Gratiis, Honoribus, Privilegiis, Praerogativis, Immunitatibusque, quibus caeteri, veri et indubitati dicti Principatus Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobiles Natura, Iure et ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui et gaudere possint ac valeant, Haeredesque et Posteriores eorundem utriusque sexus universi valeant atque possint. In cuius quidem Nostrae erga eundem Theodorum Csiki, praefatosque ipsius declaratae Benignitatis Signum, veraeque et perfectae Nobilitatis Testimonium haec Arma seu Nobilitatis Insignia: Scutum videlicet militare erectum

Csiki Tódor czimere.

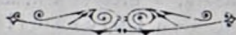
Linea per centrum Scuti horizontali et alia ad idem Centrum a superiori perpendiculari in tres areas partitum, quarum prima argentei coloris Leonem rubrum in posteriores pedes erectum sinistrorsum versum, rictu hiante, lingua exerta, et cauda pone tergum reflexa, pedum anteriorum falculis Vexillum aequè rubrum palarter fixa pertica retrofluum prehendentem refert. altera ab hac coerulea Quadra insignita cernitur Baltheo dextro-diagonali argenteo, ex utroque Latere stella sexangula aurea comitato; ultimam cocco tinctam aream occupat corona aurea gemmis pretiosisque lapidibus ornata, intra cuius circulum duae nudatae frameae, quarum manubria auro fulgent, in decussim locatae visuntur. Scuto superincumbit Galea tornearia clathrata, seu aperta Regio Diademate redimita, situ ad dextram obliquo Nobilibus propria emergentem Leonem scutarium cum vexillo proferens. Laciniis hinc aureis et coccineis, illinc vero argenteis et caeruleis a Cono Galeae in utrumque Scuti latus decore fluitantibus, illaque

pulcherrime ambientibus et exornantibus; prout haec omnia in capite, seu principio praesentium Litterarum Nostrarum docta manu et arte pictoris genuinisque suis coloribus adumbrata et expressa, lucidius ob oculos intuentium posita cernuntur, Eidem Theodoro Csiki praefatisque eius Gratiose danda duximus, et conferenda, decernentes, et ex certa Scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem arma, seu Nobilitatis Insignia, more aliorum verorum et indubitatorum memorati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobilium sub iisdem Iuribus, Privilegiis, Praerogativis, Immunitatibusque, quibus caeteri veri et indubitati praefati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobiles Natura, Iure et ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent, ubique in Proeliis, Certaminibus, Pugnis, Hastiludiis, Torneamentis, Duellis, Monomachiis, ac aliis quibusvis exercitiis Militaribus et Nobilitaribus, nec non Sigillis, Velis, Cortinis, Aulaeis, Annulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus et Sepulchris, generaliter vero in quarumlibet Rerum et Expeditionum generibus sub merae, verae, sincerae, et indubitatae Nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus cuiuscunque Status, Conditionis, Honoris, Dignitatis et Praeeminentiae hominibus insignitos et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus, mandamusque ferre et gestare, ac iis in aevum uti, frui et Posteris eorundem utriusque sexus universi valeant, atque possint, imo Nobilitamus, damus et conferimus harum Nostrarum maioris et authentici Sigilli Nostri impendentis munimine roboratarum vigore et testimonio Litterarum mediante. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, Die Septima

Mensis Octobris, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo, Regnorum vero Nostrorum Vigesimo.

Maria Theresia m. pr. Gabriel Comes de Bethlen m. pr.¹⁾
Franciscus Bándi m. pr.

A Csiky Tivadar és utódai részére 1760-ban adományozott czímer tehát a következő: A vágott pajzs felső hasított részének jobb oldali ezüst mezejében ágaskodó, balra néző vörös oroszlán függőlegesen vörös zászlót tart; a bal oldali kék mezőben pedig jobb ezüst harántgerenda fölött és alatt egy-egy hatágú aranycsillag tündöklék, míg az első vörös mezőben drága kövekkel kirakott arany leveleskorona s azon át két aranymarkolatú kard van, hegyeikkel fölfelé, keresztbe ütve. Sisakdisz a czímerképpel azonos, koronából kinövő, de jobbra néző, s vörös zászlót lobogtató vörös oroszlán. Foszladékok: jobbról vörös-arany, balról kék-ezüst.²⁾

Kisebb közlemények.

Lukácsi levelezései. A Lukácsi által fontos közügyekre vonatkozólag irt érdekes levelek közül már is többrendbeli terjedelmes levél jutott szerkesztőségünk birtokába, — melyeknek közlését, mihelyt lapunk tere megengedi, tényleg meg is kezdjük; czélunk levén megmenteni az elkallódástól még fenmaradt többi levelezéseit is, a mennyiben azok e lapokban leendő bemutatás céljából rendelkezésünkre bocsátatnak.

Négyezer év egy nemzet életében nem tartozik a történelem mindennapi adatai közé! Ha nem is önálló állami léttel, de tagadhatlan nemzeti önállósággal s életre hivatott saját kulturával ünnepeletheti korunkban az örmény nemzet a keleti őshazában ez őriási időszak emlékét; mely azt daczára, hogy a világ legrégibb népeivel egy időben alakult meg, annyi ellenséges és harcias néptörzs által környezve és századokon át elnyomva, ma is ősei honában, Hájasztán földjén életben találja, — sőt egy szebb, s a keresztény hit védelmében tanusított hősiek önfeláldozása által méltán kiérdemelt új nemzeti lét reményeivel biztatja. A magyar millenium egy európai nemzeti állam ezeréves dicső életét ünnepli

¹⁾ Az országos levéltárban levő eredeti fogalmazványból.

²⁾ E czímert közli Nagy Iván is i. m. III. köt. 165. l. nem különben Siebmacher i. m. IV. köt. 114. l.

meg, — de a négyezer éves örmény faj nemzeti államának, s megdönt királyságának ma is csak romjain ünnepelhet. Csupán ama reménység tartja fenn, hogy el nem veszhet a nemzet, mely a keresztény civilisáczió mártirja volt, és maradt az ázsiai pogány népek között!

Az orosz alkotmánytervezet. Berliki tudósítás szerint a »National«-nak egy rendkívül érdekes, névtelen czikke közelebbről Londonban megjelent »Constitutio grafa Loris Melikowa« című könyvből új, eddig ismeretlen és jelentőséggel bíró leleplezést kököl az elhunyt orosz-örmény államférfiú által tervbe vett orosz birodalmi alkotmányról.

Gladstone nyilatkozata. E kiváló angol államférfiú Dseráz Minásznak, a »L'Armenie« szerkesztőjének, ki az oxfordi egyetemen a keleti nyelvek tanára — az angol-örmény társaság tagjainak jelenlétében ezeket mondta; »Imádkozzanak, hogy minél hamarabb véget érjen az ir kérdés: mert akkor — biztosítom Önöket, hogy országuk (Örményország) ügyeivel fogok foglalkozni és igyekezni fogok, hogy honfitársaik sorsán lehetőleg segítve legyen.«

Új növény-gyógyszer. Az orosz kormány, mint írják, Kis-Ázsiában orvosi szakférfiakat küldött ki egy bizonyos növényfaj tudományos megvizsgálására, a melyet a kisázsiai benszülöttek állítólag sikerrel használnak, — a kolera ellen.

A szamosújvári örmény püspökség visszaállítása iránti közohajnak, e város alapítója (Verzár püspök) elhunya óta, vagyis majdnem kétszázadon keresztül, folyton megtaláljuk nyilvánulásait történeti okiratainkban; melyeknek legújabb nyomozásai közben még határozottabb meggyőződést szerezhettünk arról, hogy az erdélyrészi örménység nem szünt meg e közohaj érvényre juttatása végett időnként megtenni a szükséges lépéseket, — s annak elérhetése reményéről végképp soha le nem mondott. Ily nyomára akadunk a püspökségi kérdés szorgalmazásának a szamosújvári kereskedő-társaság irattarában is, melynek adatai szerint Gábrus Z. a társaságnak 1848. június 21-ik napján tartott népes ülésében, hol nyolczvannégy tag volt jelen, az örmény katolikus püspökség visszaállítása tárgyában indítványt tevén, annak indokolásában a többi közt így nyilatkozott: »Meg vagyok győződve, hogy ezen méltányos kérésünk által azon szoros kapocs, mely minket századokon át a magyarsághoz kötött, nem fog megtárgulni; mert — én úgy látom — az örmény püspökség lesz a haza, és alkotmány szeretetében és megtartásában az egyesülésnek a legnagyobb bizonyítéka!«... A kereskedő-társaság e nevezetes indítványt szeptember 1-én tartott ülésében teljertartalmúlag elfogadta, s egyszersmind »Gábrus Zachar polgártárs által szerkesztendő, s ugyancsak helyi polgár, az Szmyrnában lakó Balthazar Boldizsár úrhoz illő helyre juttatás végett intézendő levél által felkéretni határozta a velencei örmény érsek Ó Méltóságát, hogy ke-

gyeskedjék illő helyen hathatós közbenjárásával kieszközölni, hogy a kérdésben forgó örmény püspökség — melyre boldog emlékeztű királynék Mária Thérézia alapítványt is tett — városunkban felállíttassék.« A városi tanácshoz pedig ez ügyben a következő átiratot intézte: — »Mély alázatossággal kérjük — egyetértve a kiváltságolt timár-czéhvel — a tekintetes Tanácsot arra, hogy irasson három levelet és szólítsa fel Erzsébetváros, Gyergyó-Szent-Miklós s Szépvíz örmény helységeket, hogy pártoljanak minket az örmény püspökség, — mely 1715. óta van ürességben — visszaállítására czéllo nemes törekvésünkben!»

Irodalon és művészet.

Keleti virágok. Egész kis »poétai berek«, költészeti anthologia lenne már is összeállítható azon szemelvényekből, melyet az örmény nemzeti költők szellemi termékei közül e lapoknak eddigelé is a magyarul olvasó közönséggel megismertetni szerencséje volt, — a kimeríthetlen irodalmi kincsbányából, melynek újabbkori örmény költészet a neve; s a melylyel részint önálló vers kötetekben, részint egészen modern kiállítású, s az európai revue-irodalommal lépést tartó, bő és változatos tartalmú, fényesen illusztrált folyóiratokban találkozunk. Érdekesnek látszik ennél fogva kiemelnünk, hogy (különböző műfordítók tollából) idáig a következő örmény nemzeti költőkből mutattunk már be kisebb-nagyobb szemelvényeket: névszerint Árárátján, Álisán, Ághájancz, Besiktáslián, Durián, Dzádurián, Eginian, Moszkofián, Szirván, Sáházizján és Pátkánián költeményeiből.

A „Századok“, a magyar történelmi társulat derék közlönye (1894. 2. füzet, febr. 15) ezeket írja: »A magyar-örmény családok czimerleveleiről az Armenia deczemberi füzetében Temesváry János tagtársunk érdekes tanulmányt közöl, mely e nemben első összeállítás s érdekes adalék Nagy Iván és Siebmacher munkáihoz. 54 nemes családot számlál fel s a sorozat 1680-ban — nyolcz évvel az örmények beköltözése után — kezdődik. E közlemény egy nagyobb cikksorozatnak bevezetése, melyekben a magyar-örmény családok czimerleveleit fogja bemutatni s részletesen ismertetni. Temesváry hosszabb idő óta dolgozik e munkán s különböző levéltárakból gyűjtötte össze adatait. Műve irodalmunkban mindenesetre hiányt fog pótolni.«

Közgazdasági élet.

Két pénztintézet. 1) A szamosújvári kisegítőtakarékpénztár vezérigazgatója Gopcsa Joachim, pénztárosa Bartalis Miklós, könyvvezető-titkára Novák Antal. Az igazgatóság tagjai: Placsintár Dávid elnök, Ábrahám Zachár, dr. Bányai Kristóf, Bárány Lukács, Osztián Kristóf, Szongott Kristóf, Voith Miklós. A felügyelő bizottságot ezek alkotják: ifj. Temesváry István elnök, Papp Tó-

dor, Páll Kristóf, Haragai Antal. Ezen intézet az 1893. évről készített második üzlet-évi zárszámadásának tanuskodása szerint a nyereség és veszteség számlán bevett 24937 frt 55 krt, kiadott 16488 frt 89 krt, a tiszta nyereség tehát 8448 frt 66 kr. Ebből esik a részvényesek javára 5880 frt; és így egy 50 frtos részvényre 5 frt 88 kr., illetve 11. 76°/_o. 2) A szamosújvári takarékpénztár részvénytársaságánál Bogdánfi István a vezérigazgató, Gajzágó János a pénztárnok, Bányai Gyula a könyvvezető. Az igazgatóság tagjai ezek: id. Bodor Bertalan elnök, Áján Lukács, Esztegár László, Novák Gerő, id. Temesváry István, Tüzes Tódor. A felügyelő bizottság tagjai a következők: Kovrig Simon elnök, Tódorfi Lukács, dr. Bányai Kristóf, Merza János. 1893. decz. 21-én lezárt VI. üzletév zárszámadása szerint az üzlet-forgalom tett 1.813725 frt 14 krt, a betétek összege 459594 frt 84 krt; a tiszta jövedelem 13094 frt, 71 kr, melyből egy-egy 100 frtos részvényre esett 24 frt (a részvényesek összesen 7200 frtot kaptak). És itt ezen intézetnek a következő dicséretreméltó szép tettéről kell még megemlékeznünk: A tiszta nyeresémből fenmaradt 500 frtot a Szamosújvárti létesítendő »örmény kath. leányröház«-nál egy kegyüri alapítványra tette, mely összeget, a kellő alapítványi töke egybe gyülteig az intézet kamatmentesen kezeli.

A székelyföld érdekében Lukács Béla kereskedelmi miniszter azon újabb intézkedést tette, hogy értekezletre hívta meg a legnagyobb hazai gyártelepek igazgatóit, a székelyföldi kivándorlás megakadályozása céljából. A miniszter a hazai munkáselem gyarapítására kívánja megnyerni a székelyföldi ifjúságot és iparilag kiképezetni oly állásokra, melyeket ezidő szerint többnyire külföldiek töltenek be. A nagy gyarak képviselői kijelentettek az értekezleten, hogy készséggel hozzájárulnak a miniszter nemes és hazafias tervének végrehajtásához; melynek keresztülvitele részben már tényleg meg is kezdett.

Mi újság az örmény világban?

A túlbuzgó rendör. Hirdetést készített az örmény kereskedő egy örmény nyomdában és kiragasztja azt boltja ajtajára. A hirdetés evvel az angol szóval: high-life (jelentése: előkelő élet) kezdődött. Mivel az örmény az idegen szökat úgy írja, mint azökat az eredetiben olvassák, a mondott angol szó is örmény betűkkel így volt nyomtatva: háj-lájf. Alig ragasztja ki a kereskedő a hirdetését, midön ott halad el a török rendör, ki örményül csak annyit tudott, hogy »há j« örmény t jelent (angolul egy szöt sem tudott). Azt gondolván, hogy örményekhez intézett ploclamatio van a bolt ajtajára ragasztva; azért a kereskedöt elfogja és kihallgatás nélkül börtönbe vetteti. Csak három nap mulva egy basa közvetítésével, ki tudott angolul, szabadult ki a börtönböl.

Felelős szerkesztö és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÖF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdájá.
